

TÜRKİYE'DE GAZETECİLERİN ÇALIŞMA SORUNLARI

Şenol ÖZTÜRK

Kırklareli Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

senolozturk@klu.edu.tr

Özet

Medyanın sahip olduğu toplumsal, siyasal ve kültürel işlevlerinden dolayı bu sektörün işleyişini belirleyecek olan düzenlemelerin, toplumsal yararı maksimum düzeyde sağlayacak şekilde yapılması gerekmektedir.

Özellikle gazeteciliğin kamusal bir yönü olan bir meslek olmasından dolayı, topluma karşı negatif dışsallık oluşması ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla, bu meslekte çalışan gazetecilerin çalışma ilişkileri ve koşullarının toplumsal yararı gözeterek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Fakat küreselleşme ile birlikte sermayenin piyasalarda bir güç oluşturacak biçimde yapılanması durumu medya sektöründe de gözlenmektedir. Kitle iletişimindeki bu tekelleşme ve yoğunlaşma gazetecilerin çalışma ilişkilerinde yapısallaşmış ve çözülmeyi bekleyen birçok probleme neden olmuştur.

Bütün ülkelerde genel olarak basın işletmeleri büyük sermayeler tarafından işletildiklerinden, medya işverenleri kar amacıyla benzer eğilimler göstermektedirler. Dolayısı ile gazetecilerin çalışma koşulları incelendiğinde, genel olarak bütün ülkelerde gazetecilerin benzer problemlerle karşılaştıkları görülmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de ve diğer ülkelerde basın emekçilerinin karşılaştıkları bu sorunlar nedenleri ve çözüm önerileri ile birlikte ortaya konmuştur.

Anahtar Kelime: Gazeteci, Türkiye, İş hukuku, İşçi hakları, Sendikalaşma

LABOR PROBLEMS OF JOURNALISTS IN TURKEY

Abstract

Press industry has social, political and cultural functions and the regulations ruling this industry should be cautiously arranged so that it can produce maximum social benefits.

Especially journalism has a public dimension, therefore, working relations and labor laws in this sector should be arranged in a way seeking social benefits in order to prevent negative externalities towards society, but by globalization process, capital concentration has been observed similarly in press industry as in other industries.

But this capital concentration in the media industry has caused several structural problems in labor relations in press industry to be solved.

Because press enterprises are run by big capital owners, all of these employers shows similar tendencies due to profit motivation. Therefore journalists in all countries experience generally similar problems.

This study analyzes the problems of labor in press industry in Turkey and other countries and solution recommendations.

Key Words: Journalist, Turkey, Labor law, Labor rights, Union density

GİRİŞ

Sermayesi ve nihai ürünü bilgi olan basın sektörünün ve özel olarak gazetecilik mesleğinin toplum üzerindeki etkisi demokratik toplumlar için gazetecilerin önemini artırmaktadır.

Basının sosyal, siyasal ve kültürel işlevlere sahip olmasından dolayı bu sektörde çalışan gazetecilerin yürüttükleri mesleği evrensel meslek ilkelerini ve toplum yararını gözeterek yerine getirebilmeleri için gerekli hukuki, sosyal ve ekonomik altyapısının sağlanması gerekmektedir. Bu nedendir ki, Amerika'nın kurucu felsefesini yansıtan ilk insan hakları metni olan Virginia İnsan Hakları Bildirisi'nin 12. maddesi basın özgürlüğünün, özgürlüğün en büyük savunma amaçlarından biri ve hiç bir şekilde sınırlandırılmaz olduğunu vurgulamıştır (Çetin, 2002: 91).

Gerçeğin böyle olmasına rağmen, Dünya'da ve Türkiye'de kitle iletişim araçları, sermaye grupları tarafından ele geçirilmekte ve bu basın araçları kamusal nitelikleri göz ardı edilerek sadece sermayenin çıkarları gözetilerek kullanılmakta ve gazetecilerin sahip olmaları gereken çalışma koşulları ellerinden alınmaktadır. Bu gün için gazetecilerin yapılaşmış ve çözülmeyi bekleyen birçok problemi vardır. Bu çalışmada Türkiye'de ve Dünya'da basın emekçilerinin karşılaştıkları bu sorunlar, nedenleri ve çözüm önerileri ile birlikte ele alınmıştır.

Bu bağlamda birinci bölümde gazeteci kavramı ve gazetecilik mesleğinin özellikleri açıklanarak konunun önemine vurgulanmıştır. İkinci bölümde ise bu gün gelinen noktanın anlaşılmasını sağlamak amacıyla gazetecilerin haklarının dünyada ve Türkiye'deki gelişimi açıklanmıştır.

Çalışmanın son kısmı olan üçüncü bölümde dünyada ve Türkiye'de gazetecilerin çalışma koşulları ile ilgili problemler ve bunların nedenleri ele alınmıştır.

1. GAZETECİ KAVRAMI VE GAZETECİLİK MESLEĞİ

Kitle iletişim araçları genel olarak yazılı basın ve görsel-işitsel basın olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Görsel ve işitsel basının kitle iletişiminde kullanımı daha yeni bir olgu iken, yazılı basının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Yazılı basın içerisinde de ilk kullanılan kitle iletişim aracı gazete olmuştur. Bugün kullanılan kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle özellikle görsel ve işitsel basındaki araçların çoğalması sonucunda basın araçlarının tamamını ifade etmek amacıyla "medya" kavramı kullanılmaktadır. Bununla birlikte toplumu bilgilendirmek ve aydınlatmak amacıyla yazılı basın kurumlarında fikri emeği ile çalışanlara ilk zamanlardan beri gazeteci denmiştir. Kullandıkları araçların teknik olarak farklı olmasına rağmen görsel ve işitsel basın işletmelerinde fikri emeği ile çalışanlar da yaptıkları işin amacı aynı olduğundan bugün gazeteci olarak tanımlanmaktadır (Şakar, 2005: 249-250).

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun tanımına göre gazeteci asli, sürekli ve ücretli bir işi, bir veya birkaç yazılı veya görsel- işitsel kitle iletişim aracına yazı veya resimle katkıda bulunarak yapan ve kazancının çoğunu bu işten sağlayan kişi olarak tanımlanmaktadır (Özsever, 2004: 30).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 2012 tarihli mesleklerin uluslararası standart sınıflandırılması kitabında gazeteciyi toplumsal konuları ve olayları araştıran, inceleyen, yorumlayan ve gazete, televizyon, radyo ve diğer medya araçları vasıtasıyla haberleştiren kişi olarak tanımlamıştır (ILO, 2012: 165).

Türkiye'de yürürlükteki mevzuata göre ise gazeteci Basın İş Kanunu'nun 1. Maddesi'nde Türkiye'de yayınlanan gazete ve mevkuteler ile haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunu'ndaki işçi kapsamı dışında kalan çalışanlar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Basın İş Kanunu'nun 2. Maddesine göre, sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan kamu işletmelerinde çalışanlar mesleği gazetecilik olsa bile kanunen gazeteci sayılmamaktadır. Yine Kanuna göre özel radyo ve televizyonlarda çalışanlar gazeteci sayılmamakla birlikte 1994 tarihli Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 38. Maddesine göre, radyo ve televizyon kuruluşlarının haberle ilgili birimlerinde çalışanlar da Basın İş Kanunu'na tabi olup (Şakar, 2005: 268-269) hukuken gazeteci olarak tanımlanmıştır.

Bununla birlikte basın ya da medya kurumlarında gazetecilerin yanında fikri emek sunmaksızın beden işçisi olarak çalışan kol işçilerinin çalışma ilişkileri normal iş kanununa tabidir. Buna göre yazarlık, muhabirlik, foto muhabirliği, yazı işleri müdürlüğü (redaktörlük), istihbarat şefliği, mesul müdürlük, mütercimlik, müsahhiklik, ressamlık, karikatürcülük, sayfa sekreterliği, servis şefleri, genel yayın yönetmenliği, gazete idare müdürlüğü gibi fikir ve sanat işlerinde çalışanlar gazeteci olarak kabul edilirken; basın işletmelerinin ilan, satış, muhasebe, matbaa işleri, depoculuk ve arşivcilik gibi teknik ve lojistik destek birimlerinde çalışanlar basın sektöründe olsalar da gazeteci sayılmayıp, İş Kanunu'na tabi işçi olarak kabul edilmektedirler (Atılğan, 2001: 64-66; Şakar, 2005: 250-282/283).

Gazetecilik mesleğinin, haber verme işlevinin yanı sıra, farklı siyasal düşüncelerin savunulduğu ileri seviyede siyasal; toplumsal kültürün oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunduğundan kültürel işleve de sahip (Atılğan, 1991: 17-21) olması bu mesleğe kamusal bir nitelik kazandırmaktadır (Özsever, 2004: 21).

Bu yüzden gazetecilik mesleğinin yürütülmesi ile ilgili olarak özgür ve tarafsız bir ortamın hazırlanmasına yönelik koruyucu düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Çünkü basının toplumu aydınlatma görevinin, olumsuz şartlar altında bir manupülasyon aracına dönüşmesi yüksek ve tehlike bir ihtimaldir.

Yukarıdaki toplumsal işlevlerinin yanı sıra gazetecilik mesleğinde çalışanlar hızlı, tempolu, stres yaratan ve çoğunlukla düzensiz, belirsizliklerle dolu bir iş ortamında çalışmaktadır. Özellikle, savaş,

terör ve diğer toplumsal olayların haber olarak topluma ulaştırılması sürecinde çalışma şartları ve süreleri bir fabrika veya büro işçisinin düzenli çalışma ortamından oldukça farklı olduğundan gazetecilerin yorucu, stresli, riskli çalışma şartlarına uygun özel hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur (Şakar, 2005: 264).

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GAZETECİ HAKLARININ GELİŞİMİ

2.1. Dünyada Gazeteci Haklarının Gelişimi

Dünyada bir ücret karşılığı çalışan gazetecilerin korunmasına ilişkin ilk önlemleri alan ülke İsveç olmuştur. 1766 yılında İsveç’te Basın Özgürlüğü Kanunu çıkarılarak bu konudaki çalışmaların temeli atılmıştır. Bu konudaki ikinci adımı 1920 yılında, Avusturya atmıştır. Yine gazetecilerin mesleki haklarını ve çıkarlarını korumak amacıyla kurulan ilk örgüt 1874 yılında kurulan İsveç Basın Birliği’dir. Bunu 1883 yılında kurulan İsviçre Basın Birliği takip etmiştir. Yine İsviçre’de 1900’de kurulan Yayıncılar Birliği aynı yıl basın sektöründeki ilk toplu iş sözleşmesini imzalamıştır (Atılğan, 1991: 29, Atılğan, 2001: 28).

ABD’de 1933 yılında kabul edilen Milli Endüstriyel Kalkınma Kanunu ile basın sektöründe çalışan gazeteciler sendikalaşmaya zorlanmışlardır. Bu alanda kurulan ilk sendika 1933 yılında kurulan Amerikan Gazeteciler Loncası olmuş ve 1934 yılında Amerika’da basın sektöründeki ilk toplu iş sözleşmesini imzalamıştır (Atılğan, 1991: 29; Şakar, 2005: 253).

İngiltere’de ise gazetecilerin mesleki örgütlenmelerine yönelik ilk oluşum 1907’de kurulan Ulusal Gazeteciler Sendikası olmuştur. Bunu 1910 yılında İtalya’da kurulan İtalyan Basın Birliği izlemiştir (Atılğan, 2001: 28).

Fransa’da gazetecilerin sosyal haklarının elde edilmesi için 1918’de Fransız Gazeteciler Sendikası kurulmuş ve sendika bu yolda epey başarılı olmuştur. Öyle ki 1935 yılında gazetecilere çalışma ilişkilerinde haklar sağlayan özel bir yasa çıkarılmış ve bu yasanın çıkmasında sendikanın yönlendirmeleri önemli rol oynamıştır (Atılğan, 1991: 29; Özsever, 2004: 63).

Gazetecilerin çalışma koşullarının korunması ve geliştirilmesi için Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1928 yılında “Gazetecilerin Hayatı ve Çalışma Şartları” adıyla bir araştırma yapılmış (Şakar, 2005: 253) ve gazetecilerin çalışma yaşamında özel bir yerinin olduğu vurgulayan bu araştırma raporunun etkisi ile bazı ülkelerde gazeteciler için özel düzenlemeler yapılmıştır (Şuğle, Tarihsiz).

Gazetecilerin farklı tarihlerde haklarını aramak için oluşturdukları ulusal düzeydeki birlikler ve sendikaların yanı sıra, bütün ücretli basın çalışanlarını birleştirici bir uluslararası gazeteciler örgütü olarak 1926 yılında Paris’te Uluslararası Gazeteciler Federasyonu kurulmuştur. Halen faal olan federasyon, gazetecilerin daha iyi çalışma koşullarına kavuşturulması, iş güvencesi, basın özgürlüğü,

işsizlik, savaş ortamlarında gazetecilerin can güvenliklerinin sağlanması gibi konularla ilgilenmektedir (Atılğan, 1991: 30-32).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, az gelişmiş ülkelerin durumunu dikkate alarak 1949 yılında aldığı 241 sayılı kararla, haberleşme organları personelinin görevlerini gerekli şekilde yapabilmesi için henüz sosyal güvenliklerini sağlayamamış üye devletleri bu hususta tedbirler almaya dâvet etmiştir (Okay, 1970: 91).

Yine ILO'nun Fikir İşçileri ve İşverenleri Dördüncü Danışma Toplantısı'nda gazetecilerin çalışma koşulları, sendikalaşma, toplu pazarlık ve sosyal güvenlik konularında özel bir anket yapılması ve konferans düzenlenmesi talep edilmiş fakat bu faaliyetler bu güne kadar gerçekleştirilememiştir.

UNESCO Genel Kurulunun 1978 yılında yayınladığı bildiri basın çalışanlarının korunmasına yönelik hazırlanan ilk uluslararası belgelerden biridir. Bildiride gazetecilerin mesleklerini uygulayabilmek için en iyi şartları içeren bir korumanın sağlanmasının temel olduğu, gazetecilerin görevlerini yerine getirirken korunmaları gerektiği belirtilmiştir (Atılğan, 1991: 30; Şakar, 2005: 253).

2.2. Türkiye'de Gazeteci Haklarının Gelişimi

Türkiye, basın sektörünü genel iş yasası dışında özel bir yasayla düzenleyen az sayıda ülkeden biridir (Uçak, 2011:388; Oğuzman, 1967: 858).

Gazetecilerin çalışma yaşamını düzenleyen ilk yasa 1938 tarihli 3511 sayılı Basın Birliği Kanunu'dur. Bu kanundan önce 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu fikir işçilerini, bu bağlamda gazetecileri yasa kapsamı dışında bıraktığından; gazetecilerin iş ilişkileri 1926 tarihli Borçlar Kanunu'nun hizmet akdini düzenleyen 313-354. maddelerindeki genel nitelikli hükümlere tabi olmaktaydı (Özsever, 2004: 33).

Basın Birliği Kanunu bugün uygulanmakta olan yasanın temelini oluşturmuştur. Kanun merkezi Ankara'da bulunan ve bölgelerdeki odalardan meydana gelen Türk Basın Birliği adında bir birliğin kurulmasını öngörmüştür. Buna göre gazeteciler buldukları bölgelerdeki birliğin odalarına kayıt olmak zorundaydılar. Kanun'a göre birliğe üye olmayan kişilerin gazeteci olarak çalışmasına izin verilmemekteydi. Kanun kapsamında Basın Birliğinin bir organı olarak kurulan Yüksek Haysiyet Divanı gazetecileri süreli olarak meslekten men veya Basın Birliği üyeliğinden çıkarma cezaları verebilmekteydi. Bu durumda, bugün için meslekte işsizliği önleyici bir faydası olabilecek olan Birliğe üye olma zorunluluğu, meslekten men cezası ile birleştiğinde özgür basın için yarardan ziyade zararlı olabilmekteydi (Gümüş, 2015: 53; Özsever, 2004: 35).

Yine Basın Birliği Kanunu gazeteciler için yazılı mukavele şartını getirmiş, süresi belirsiz sözleşmeler için hizmet süresi beş yıl veya daha az ise bir aylık daha fazla ise iki aylık feshi ihbar süresi

düzenlemiş, işverence yapılan fesihlerde her hizmet yılı için, bir yıllık ücreti geçmemek şartıyla, bir aylık ücret tutarında tazminat ödenmesini öngörmüştür.

Yine Kanun'a göre bir gazetecinin deneme süresi üç ay olarak belirlenmişti ve gazetecilerin izin hakkına yönelik olarak bir yayın organında en az üç yıldan beri çalışanlara yılda yirmi gün, hizmeti üç yıldan fazla olanlara ise yılda bir ay ücretli izin verileceğini belirlenmişti (Atılğan, 2001: 42-43; Şakar, 2005: 255).

3511 Sayılı Basın Birliği Kanunu 1946 yılında kaldırılmış ve gazetecilerin iş ilişkileri 1946-1952 yılları arasında 5953 sayılı Kanun'un kabulüne kadar yine Borçlar Kanunu'nun ilgili hükümlerine tabi olmuştur.

1950'lerden sonra dönemin hükümeti her mesleğin kendine özgü çalışma şartlarının özel kanunla düzenlenmesi fikrini benimsemiş ve bu anlayışla ilk defa basın sektöründe çalışanlara özel iş kanunu hazırlanması gündeme gelmiştir. Bu sebeple 1952 yılında 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Şakar, 2005: 257).

5953 sayılı Basın İş Kanunu, zamanın 3008 sayılı İş Kanunu'na göre iş kolunda bir kişi çalıştıran işyerlerini bile kapsamı ve memurlar dışında, işçilere ve fikir işçileri arasında ilk defa gazetecilere yıllık ücretli izin hakkının verilmesi (Uçak,2011: 388) yönlerinden ileri bir kanundur. Kanunun ardından aynı yıl sektördeki ilk sendika olan İstanbul Gazeteciler Sendikası kurulmuştur (TESEV, 2011: 31).

5953 sayılı yasanın özellikle ücret ve fazla çalışma koşullarındaki hükümlerinde 1954 yılında 6253 sayılı kanun ile değişiklik yapılmıştır (Atılğan, 2001: 55).

Gazeteciler 5953 sayılı Kanun ile ileri düzeyde hak kazanımı elde etmişlerse de, 1950-1960 arası dönemdeki yüksek ve sürekli enflasyon sebebiyle kazanılan sosyal haklar etkisini kaybetmiş ve yetersiz bir hale gelmişti. Yine bu dönemde sektörde toplu iş sözleşmesi düzeni mevcut olmadığından, gazeteciler hakları için gerekli mücadele araçlarından da yoksundular (Okay, 1970: 91-92). 27 Mayıs 1960 tarihinde devletin yönetimini üstlenen Milli Birlik Komitesi tarafından 212 sayılı yasa ile 5953 ve 6253 sayılı Kanunlar'da yapılan değişiklikle gazetecilerin hakları tekrardan düzeltilmiş ve geliştirilmiştir.

Yapılan değişikliklerle birlikte Basın İş Kanunu'nun gazetecilere normal iş kanunundan farklı olarak getirdiği önemli haklar kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Özsever, 2005: 36-46; Uçak, 2011: 388; Atılğan, 1991: 43-47) :

- İş sözleşmesinin yazılı olması şartı
- Ücretin devlet memurları gibi aybaşında peşin olarak ödenmesi ve geciktirilmesi halinde faiz uygulaması

- Askerlik süresi boyunca son alınan ücretin yarısının maaş olarak ödenmesi
- Mesleki faaliyeti nedeniyle cezaevine girilmesi durumunda ücretin devam etmesi
- Ölümü halinde aileye ücretin üç misli tazminat ödenmesi
- Kıdem tazminatına hak kazanma koşulu olarak farklı işyerlerinde de olsa beş yıl çalışmış olmak
- Stajyer adedinin sözleşmeli yazı işleri kadrosunun yüzde onunu geçemeyeceği.
- Ücretin gecikmesi durumunda yüzde beş gecikme faizi
- Her hizmet yılı sonunda en az bir aylık ikramiye ödenmesi
- Kadın gazetecilere hamileliğin yedinci ayından doğumdan sonraki ikinci ayın sonuna kadar son ücretinin yarısı kadar ücretli izin verilmesi.

Diğer taraftan 1961 Anayasası, bütün çalışanlarla birlikte gazetecilere de sendika kurma ve sendikaya üye olma, toplu iş sözleşmesi yapma, grev yapma ve sosyal güvenlikten istifade hakkı tanımıştır. Gazetecileri de kapsayan 1963 tarihli 274 sayılı Sendikalar ve 275 sayılı Toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt kanunlarına dayanarak, basın çalışanları 1964 yılından itibaren çeşitli iş yerleri ile toplu iş sözleşmeleri yapmaya başladılar (Oğuzman, 1966: 859).

3. ÜLKEMİZDE VE DİĞER ÜLKELERDE GAZETECİLERİN ÇALIŞMA SORUNLARI

3.1. Türkiye’de Gazetecilerin Çalışma Sorunları

3.1.1. Sorunların nedenleri

Gazeteciler 1990’lı yıllara kadar Basın İş Kanunu’nun tanıdığı haklar ve sendikal örgütlenme sayesinde diğer işkollarında çalışan işçilere nazaran oldukça iyi sayılabilecek koşullarda çalışmaktaydılar. Fakat 1990’lı yıllarla birlikte sektörde ciddi birtakım problemler oluşmaya başladı ve 2000’li yıllara gelindiğinde gazetecilik işsizliğin, kayıt dışı istihdamın hat safhaya çıktığı bir meslek dalı oldu.

Gazetecilerin çalışma şartlarındaki bu olumsuz değişikliğin en önemli nedeni sektördeki sahiplik yapısında meydana gelen değişikliktir. Şöyle ki, 1980 öncesinde sermaye yoğun bir eğilim içine girerek holdingleşmenin başladığı basın sektörüne, düşük karlılığa rağmen, büyük sermaye holdingleri 1980’lerden itibaren diğer sektörlerden ihale kazanmak gibi birtakım dışsal faydalar elde etme motivisi ile girmeye başladı ve sektör bir sanayi tesisi gibi üretimin yapıldığı tamamen farklı bir yapıya dönüştü (FES, 19998: 6-13).

Bu dönüşüm süreci sonunda, geleneksel medya sahipleri sektörden uzaklaşmaya başlamış buna karşılık bankacılık, inşaat, turizm, ticaret gibi alanlarda yatırımları olan holdingler yeni medya sahipleri olarak sektöre girmiş ve geleneksel medya sahiplik yapısı kökten değişmiştir (Tılıç,

2001:14). Medyanın yeni sahiplik yapısı, basın işletmelerini modern bir sanayi işletmesine dönüştürmüş, büyük sermaye gerektiren teknolojilerin kullanılması ile basın sektörü tekelleşme olgusunun yaygın olduğu, oligopol piyasa özelliği kazanmıştır (Atılğan, 2001:15).

1990'ların ortalarında sektördeki en büyük iki grubun (Doğan-Bilgin) aralarında kartel oluşturması ile hem küçük basın işletmeleri oyun dışına itilmeye çalışılmış, hem de sendikalaşmaya karşı ortak bir tavır alma, düşük ücret politikası, işletmeler arası personel geçişinin önlenmesi gibi konularda çalışanlara karşı ortak politikalar belirlenmiştir (FES, 1998: 13).

Bu tekelleşme sürecinde hükümetler basının kendilerini desteklemeleri ya da en azından eleştirmemelerinin karşılığı olarak bu sektörde hiçbir şekilde denetim mekanizmalarını çalıştırmamış adeta medyadaki problemlerin tamamının kaynağı olan usulsüz uygulamalara göz yummuştur (ÇGD, 2003: 4). Dolayısıyla medya devlet kontrolünün olmadığı iş görenler ile işverenlerin işgücü piyasasında bire bir karşı karşıya geldiği ve rekabet ettiği bir piyasa niteliği kazanmıştır.

Özellikle 2001 krizi sonrasında Türkiye'de basın sektöründeki işverenler krizi gazeteciler üzerinde baskı kurarak sendikanın olmadığı, Basın İş Yasası'nın işletilmediği bir döneme geçiş yapmaya yönelik bir fırsat olarak kullanmış (Uçak, 2011: 389) ve gelinen noktada maalesef sektördeki çalışma ilişkilerine ait olumsuz pratikler meşruiyet kazanmıştır (Seçkin, 2010: 62).

Medyadaki tekelleşmeyi gösteren en önemli unsur gazetelerin pazar paylarıdır. 2001 yılında Doğan, Bilgin ve Çukurova medya gruplarının gazete satışları toplam içinde %78,9 iken bu üç grubun reklam gelirlerindeki payı ise %67 gibi çok yüksek seviyededir (Sezgin, 2002, 18). 2011 yılına gelindiğinde ise ilk üç gazete grubu olan Doğan, Feza ve Turkuvaz gruplarının gazete satışlarının oranı %55,80'e düşerken, DK, Ciner, Çukurova, Estetik ve Star grupları da dahil edildiğinde ilk sekiz grubun toplamı %80,60 seviyesine ulaşmaktadır. İlk üçteki grupların reklam gelirlerindeki payı ise %84'e çıkmıştır (TESEV, 2011: 61-). Bununla birlikte 2015 yılında sayfa alanı olarak en fazla reklam alan ilk 10 gazetenin, Doğan grubunun ağırlığı göz önünde bulundurulmak kaydıyla, 7 gruptan oluşması (Sözeri, 2015: 18) yoğunlaşmanın şiddetindeki azalma şeklinde yorumlanabilir.

Medyadaki bu yeni sahiplik yapısında, asli işleri gazetecilik olmayan işverenler medyayı diğer şirketlerinin karlılığını artıracak bir araç olarak gören bir basın işletme mantığı ile hareket etmişlerdir (ÇGD, 2003: 4). Sonuç olarak basın kamusal yanı olan bir meslek alanından çok işverenlerin diğer işletmelerindeki gibi kar maksimizasyonu sağlanacak şekilde yönetilmiştir. Yeni sahiplik yapısında işverenlerin ekonomik olarak çok güçlü olmaları kendi yönetim anlayışlarını uygulamalarına zemin hazırlamıştır.

Bugün 6112 sayılı yasa ile özel radyo ve televizyon kuruluşlarının kuruluş ve hisse oranları düzenlenmiş olmakla birlikte yazılı- görsel basında yoğunlaşmayı engelleyemeye yönelik bir düzenleme söz konusu (TESEV, 2011: 21-24) olmaması çok ciddi bir eksiklik olarak durmaktadır.

Medya sektöründeki kötü çalışma koşullarının sektörün yapısal ekonomik sorunlarından da kaynaklandığı ifade edilmektedir. Buna göre, başta gazeteler olmak üzere medya kuruluşlarının pek çoğu bağlı oldukları holdinglerin başka alanlardaki yatırımlarına fayda sağlamak üzere kâr etmeden hatta zarar ederek faaliyetlerini sürdürmekte olduklarından, maliyet düşürme emek sömürüsü ile sübvansede edilmektedir (TESEV, 2012: 60).

Bu şartlar altında medya sektörü ve özel olarak da gazetecilik; sendikal örgütlenmenin engellendiği, düzensiz ve ağır çalışma koşullarının, işsizliğin, eksik istihdamın emek sömürüsünün, adaletsiz ücret uygulamalarının olduğu bir çalışma alanı haline gelmiş ve maalesef sektördeki çalışma ilişkilerine ait bu olumsuz pratikler çoktan meşruiyet kazanmıştır (Seçkin, 2010: 62).

3.1.2. Sendikal örgütlenmenin engellenmesi

Geleneksel sahiplik yapısının değişmesiyle birlikte holding medyası olarak nitelendirilen basın sektöründe, yeni işverenlerin ilk icraatları satın aldıkları gazetelerde sendikal örgütlenmeyi sona erdirmek oldu. Çünkü gazetecilerin örgütlülüğü medyayı bir silah olarak kullanmanın önünde ciddi bir engel olarak veya karlılığı ve rekabet gücünü azaltıcı bir faktör olarak görülmüştür (Tılıç, 2001: 15).

Basın işverenleri 1980'li yıllarla birlikte sendika üyesi olmak isteyen çalışanlara doğrudan ya da dolaylı baskılar yapmışlar ve gazetecileri sendikalarından istifa etmeye zorlamışlar ve bunda da başarılı olmuşlardır. İşten atılma tehdidi ile sendikalarından istifa eden büyük gazetelerdeki çalışanların oluşturduğu moral bozucu örnekler, mesleğe daha sonra girenlerin aynı tehdit altında sendikal örgütlülüğünden kaçınmaları sonucunu getirmiş (Soner, 2003: 1) ve örgütsüzlüğün bir anlamda yapısallaşmasını sağlamıştır.

Medya işverenlerinin sindirme çabalarının yanında gazetecilerin sendikasızlaştırmak için kullandıkları bir teknik de taşeronlaştırmadır. Medya kurumlarının çalışanları fiili olarak aynı kurumun gazete veya televizyonu için çalışıyor olsalar da hukuken yedi-sekiz farklı taşeron şirketin personeli olarak gösterilmektedir. Genellikle her birim farklı bir taşeron firma olarak gözükmekte sonuç olarak sendikaların bu parçalanmış bünyeye tekrardan girmesi de zorlaştırılmaktadır (Doğan, Tarihsiz).

Sendikalaşmanın işverenler tarafından bu kadar kolay biçimde engellenmesinin bir nedeni de sendikaların kendileridir. Buna göre sendikaların işverenlere karşı çoğu zaman esnek davranmamış olması, bazı durumlarda sendikaların taleplerinin gazetelerin iflas etmelerine yol açması ve sendikaların üyelerinin çıkarları yerine gereksiz biçimde ideolojik konularla ilgilenmeleri ve taban-tavan arasındaki kopukluk gazetecilerin sendikalarından istifa etmelerine neden olmuştur (Özsever, 2004: 181-182).

Yakın zamanda yapılan bir çalışmada sendika üyesi olmayan gazetecilerin, üye olmamanın önündeki engel olarak, %35'i sendikanın faaliyetlerinden memnun olmamayı, %30.8'i örgütlenmeye ihtiyaç duymamayı ve %24.62'si ise işten atılma korkusunu gerekçe göstermesi (Toktaş, 2013: 72) bu bilgileri doğrular niteliktedir.

Yine sendikaların yanı sıra, son yıllarda kurulanlarla birlikte 73 basın derneği ve cemiyetine rağmen Türkiye'de medya sektörünün, çalışanların en az örgütlenebildikleri iş alanlarından biri olduğu ve meslek örgütlerinin kuruluş amaçlarından uzaklaşarak siyasi odaklı hareket etmeleri sebebiyle gazetecilerin sorunlarına bir çözüm getiremediği kabul edilmektedir (Erimli, 2014: 29).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın resmi istatistiklerine göre, 1994 yılında sektörde çalışan 6 bin 919 gazetecinin 4 bin 454'ü sendikalıydı. Sendikalaşma oranı % 64.37 idi. 1998-1999 arasında sendikalı gazeteci sayısında bir artış olmasına rağmen, sendikalaşma oranı düşmüştür. 1999 yılında 7913 gazetecinin yüzde 60.82'si sendikalı iken, bu oran çalışan gazeteci sayısı 9184'e yükselmesine rağmen 2000 Temmuz istatistiklerinde %39.17 ye düşmüştür (Uçak, 2011: 393).

2016 Ocak ayı istatistiklerine göre basın yayın ve gazetecilik sektöründe çalışan 97.094 kişiden sadece 6.327 kişi sendikalıdır. Buna göre sendikalaşma oranı, bir önceki yıla göre (%5,15) artış gösterse de, %6,5 gibi genel Türkiye oranınının (%11,96) yarısı gibi düşük seviyededir (ÇSGB, 2016a). Kamuda istihdam edilen basın çalışanları için ise sendikalaşma oranı %77 ile kamu ortalamasının (%71) üstünde bir seviyededir (ÇSGB, 2016b).

Fakat meslek kuruluşları istatistiklerde gazetecilik işkolunda sendikalı görülen işçilerin ancak dörtte birinin 5953 sayılı Yasaya tabi gazeteci olduğunu; diğerlerinin işverenlerce 4857 sayılı Yasaya tabi olarak çalıştırılan basın emekçileri olduğunu ifade etmektedirler (Uçak,2011: 395). Dolayısı ile gerçek anlamda gazeteci olanların sendikalaşma oranı ise daha düşük seviyededir.

2000 yılının hemen başlarından itibaren Anadolu Ajansı haricinde, küçük ölçekli birkaç medya işletmesinin dışında toplu sözleşme yapılan işyerinin kalmadığı görülmektedir (Seçkin, 2010: 63).

3.1.3. Basın İş Kanunu'nun uygulanmaması ve kayıtdışı istihdam

Gazetecilerin örgütsüz ve güçlü işveren karşısında korumasız bir konumda olmaları işverenlere kuralsız biçimde istihdam fırsatı yaratmıştır. Bugün pek çok basın çalışanı fiilen gazetecilik yaparken, 4857 sayılı İş Kanunu'na göre çalıştırılmakta ve hukuken düz işçi olarak istihdam ettirilmektedir.

İşletmeler basın iş kanununun ciddi sakıncalar taşıyan maddelerinden kurtulmak için ya kanuna tabi kadroyu çok dar tutarak ya da çalışanın resmi ücretini çok düşük gösterip telif veya gizli ödeme yolunu seçmektedir.

Sınırlı tutulan basın kadrolarında çalışan gazetecilerin ücretlerinin de olması gerekenin altında gösterilmesi yoluyla, vergi iadelerinin düşük hesaplanması, tazminatların, emeklilik maaşlarının düşmesi gibi sonuçlarla karşılaşmaktadır (Seçkin, 2010: 62).

Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün (BYGEM) 2011 yılı verilerine göre, Türkiye'de toplam 11.876 Basın Kartı sahibi bulunmaktadır. Bunların 7566'sı Basın Kartı, 3957'si Sürekli Basın Kartı (en az 18 yıl Basın Kartı taşımış olanlara verilir) sahibi, 141'i Serbest Basın Kartı (geçici süreyle işsizlik halinde verilen Basın Kartı), 212'si ise Basın Şeref Kartı (eski yönetmeliğe göre Sürekli Basın Kartı) sahibidir. SGK verileriyle birlikte, Basın Kartı alabilen kamu kuruluşu çalışanları ve akademisyenler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'de medya sektöründe sigortalı olarak çalışanların Basın Kartı sahipliğinin oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bunun, medya sektöründe 5953 Sayılı Kanun kapsamında çalışan gazeteci sayısının azlığıyla ilgisi olduğu düşünülmektedir (TESEV, 2011: 33).

Ayrıca gazeteciler sarı basın kartı sahibi olmada sorun yaşadıklarından resmi anlamda gazeteci sayılmayıp devlet kurumlarınca düzenlenen toplantılara akredite olamama, haber izleme sürecinde engellenme, saldırıya uğrama, gözaltına alınma gibi mesleklerini yapmayı engelleyen sorunlar yaşamaktadır (Sözeri, 2015: 23). Yine basın kartı alamayan gazeteciler yıpranma hakkı olarak kendilerine tanınan fiili hizmet süresi zammı gibi çok önemli bir sosyal güvenlik hakkından mahrum kalmaktadırlar.

Yine sektörde kadrosuz telif sözleşmeleri ile çalıştırma en yaygın uygulamalardan biridir. Bunun yanısıra mesleğe yeni başlayan genç gazeteci adayları çoğu zaman kanundaki yasal 3 aylık süreye rağmen 1,5-2 yılı bulan sürelerde kadrosuz, sigortasız, ücretsiz, en iyi durumda küçük harçlıklarla stajyer olarak çalışmaktadırlar. Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin 1995 yılında yaptığı bir anketin sonuçlarına göre gazetecilerin yüzde yetmiş farklı sürelerde sigortasız çalıştırılmakta ve kaçak çalıştırma süresi bir ve beş yıl arasında değişmektedir (ÇGD, 2003: 3, Özsever, 2004: 159; Erinç, Tarihsiz; Seçkin, 2010: 60).

3.1.4. Ağır çalışma koşulları ve emeğin sömürülmesi

Holding bünyesinde faaliyet gösteren birden fazla yayın organının tamamı bir veya iki yazı işleri kadrosu ile çıkartılmaktadır. Meslekte havuz problemi olarak bilinen bu durum bir medya patronunun birden fazla yayın organına sahip olmasının gazetecileri doğrudan etkileyen farklı bir boyutudur.

Havuz uygulaması ile işverenler hem daha az personel çalıştırarak daha fazla kazanmakta hem de çalışanın ürettiği haber farklı yerlerde yayınlanmasına karşılık çalışana ek bir ödeme yapılmamaktadır. Havuz uygulamasının yol açtığı bir diğer olumsuz durumda farklı gazetelerde aynı ve aynı fikrin olmasıyla fikir çeşitliliğinin ortadan kalkmasıdır (Yazıcı, 2003: 4).

Çoğu durumda bir muhabir ekonomi ve yargı muhabirliği gibi uzmanlık gerektiren birden çok alanı izlemek ve haber yapmakla görevlendirilmektedir. İşverenler basın iş kadrolarını daraltırken çalışanlar işini kaybetme baskısı altında daha yoğun ve yüksek tempoda çalışmaya zorlanmaktadır.

Yine yapılan iş sözleşmeleri Basın İş Kanunu'na gönderme yapılarak düzenlenmekle birlikte, gazeteciler çoğu zaman yasaya ve özlük haklarına aykırı hükümler taşıyan sözleşmelere işlerini kaybetmemek için imza atmaktadırlar (Seçkin, 2010: 64-68).

Kanuna aykırı biçimde muhabirler haftanın altı günü, akşam saatlerinde, bayram tatillerinde, diğer resmi tatillerin büyük bölümünde çalışmakta fakat bu fazla çalışmaların karşılığını düzenli alamamakta, genellikle işten atılana ya da ayrılana dek bu konuda işverenden talepte bulunamamaktadır (Seçkin, 2010: 87).

2009 yılı Hanehalkı İşgücü Anketleri'ne göre Türkiye'de büyük medya gruplarında kayıtlı çalışanların kıdem yılı ortalaması beş yıldır. SGK 2010 verilerine göre ise medya sektöründe çalışanların büyük çoğunluğunun kıdem ortalaması beş yıldan azdır (TESEV, 2011: 34). Bu durum gazetecilerin gerekçesiz olarak işten çıkarıldıklarının ve sosyal hak yönünden sömürüldüklerinin bir göstergesidir.

3.1.5. Editoryal bağımsızlığın yokluğu

Holdinglelerin bir parçası olarak faaliyet gösteren basın işletmeciliği koşullarında, gazeteciler editoryal bağımsızlık kaygısından uzaklaştırılarak şirketler grubunun ekonomik ve siyasal alandaki ilişkilerinden, kârlılığından, temsilinden sorumlu olmak gibi mesleğin kamusal niteliğine halel getiren yeni görevler ve kimlikler taşımaya başlamışlardır (Seçkin, 2010: 54).

Nitelikli gazetecilik yerine kar amaçlı gazetecilik yapıldığı için editörler, işverenlerin politikaları doğrultusunda, haberlerden diledikleri kısmı atmaları ya da habere içeriğine uygun olmayan başlıklar koyabilmektedir. Bu yapıdan dolayı muhabirler belli bir zamandan sonra doğrunun peşinden koşmak yerine çalıştıkları yerde yayınlanabilecek, haber müdürlerinin beğeneceği nitelikteki haberleri aramaya başlamaktadırlar (Tılıç, 2001: 38-39).

Gazete patronlarının iktidarlara yaranmak için editoryal bağımsızlığa zarar verecek şekilde yaptıkları işten çıkarmalar çalışma ilişkilerine yönelik getirilen ciddi eleştirilerden birini oluşturmaya devam etmektedir (Sözeri, 2015: 22-25).

3.1.6. İşsizlik

Holding medyasının 1990'lı yıllar boyunca dengesiz biçimde genişlemesi neticesinde sektör yapay biçimde büyümüş ve çok fazla gazeteci istihdam edilmiştir. Fakat 2001 yılındaki krizden sonraki

yıllarda medya sektöründeki birleşmelerden dolayı basın işletmeleri küçülmüş ve zaman zaman toplu işten çıkarmalar yaşanmıştır (Tılıç, 2001: 17; Atılğan, 2001: 11-12; TESEV, 2012: 28).

Aynı gruba ait basın işletmeleri arasında hatta gruplar arasında yapılan centilmenlik anlaşmaları ile bir işletmeden ayrılan ya da atılan gazetecinin bir başka holding bünyesindeki işletmeye geçememesi sektördeki işsizlik sorununu daha bir zor hale getirmiştir (Doğan, Tarihsiz). Fakat son 10 yıllık süreçte sektördeki grup sayısının sınırlı da olsa artması bu mobilite sorununun şiddetini azaltmış görünmektedir.

Ayrıca, gazetecilik bölümü mezunlarının sayısının artması ve işverenlerin bunları yıllarca ücretsiz stajyer olarak çalıştırabilmeleri sektörde işsizliği artıran bir diğer etkidir (Atılğan, 1991:58).

TÜİK 2014 yılı verilerine göre sektörde toplam 24 binlik iş gücü arzı bulunmasına rağmen, bu gazetecilerin 17 bini istihdam edilirken, 7 bin gazeteci işsiz kalmıştır. Yine yükseköğretim veya fakülte mezunları için Türkiye geneli istihdam oranı %70,7, işsizlik oranı %10,6 iken, gazetecilik ve enformasyon bölümü mezunları %50,6 ile en düşük istihdam oranına, %29,1 ile en yüksek işsizlik oranına sahip olan kesim olmuştur (TÜİK, 2015; AA, 2015; TGC, 2015).

3.1.7. Çalışanlar arasındaki ücret farklılıkları

Gazetecilerin çalışma sorunlarından birisi de tekelleşmenin ve sendikasılaşmanın izin verdiği çalışanlar arasındaki aşırı ücret farklılıklarıdır. Gazetelerin üst düzey yönetici ve yazarları on bin yirmi bin dolarlarla ifade edilen ücretler alırken, yayının esas unsuru olan, haberleri toplayıp yazan, fotoğraflayan, ya da yayına hazırlayan basın çalışanları çoğunluğu üniversite mezunu olmalarına rağmen asgari ücret düzeyinde ücret almaktadırlar. İkili ücret yapısının neticesi olarak ortaya çıkan gelir uçurumu homojen bir gazeteciler sınıfından bahsetmeyi olanaksız kılmakta ve gazetecilerin örgütlenmelerini engellemektedir (Doğan, Tarihsiz; Özsever, 2004: 161; Tılıç, 2001: 33).

2009 yılına ait işgücü anketine göre, medya sektöründe en yüksek ücret 35 bin Türk Lirası olarak açıklanmıştır; çalışanların %25'i 1000 TL'nin altında bir ücretle çalışırken, kayıtlı çalışanlarda ortalama ücretin 1250 TL olduğu görülmektedir. Kayıt dışı çalışanların %25'i 500 TL'nin altında bir ücretle çalışırken ortalama ücret 560 TL'dir (TESEV, 2011: 35). Aynı yıl asgari ücretin net 546 TL olduğu dikkate alındığında, bu rakamın şu an 2000 TL civarında olduğu tahmin edilebilir ki, çalışma şartlarının zorluğu dikkate alındığında oldukça düşük olduğu kabul edilmelidir.

3.1.8. Sorunların çözümüne yönelik öneriler

Gazetecilerin çalışma yaşamındaki sorunların çözümüne yönelik olarak meslek örgütlerinin üzerinde durdukları ve gerçekleştirilmesini istedikleri öneriler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Yazıcı, 2003: 6-8; ÇGD;2003: 7; GS, 1998; GC, 2014):

Her şeyden önce Türkiye’de gazeteci olmanın ve gazetecilik mesleğinin haklarından yararlanmanın tek koşulu işverenle basın iş hukukuna göre istihdam edildiğini gösteren bir iş sözleşmesinin tarafı olmaktır. Bu durum ise kamusal niteliği olan bir meslek için yanlış ve düzeltilmesi gereken bir durum olarak görülmekte olup bu uygulamanın bazı ülkelerde olduğu gibi işverenin tek yetkili olmadığı bilakis resmi bir eğitim ve komite değerlendirme ve sertifikalandırma sürecinin sonunda hak kazanımı şeklinde değiştirilmesi önerilmektedir (Çakır, Berzah, 2011: 93-94).

Basın çalışanlarının karşı karşıya buldukları sorunların temelinde sendikal örgütsüzlüğün yattığından hareketle, çözümün başlangıcı olarak gazetecilerin sendikaya üye olmaları gerekmektedir. Bu yüzden gazetecilerin sendikalı çalışma hayatının teşvik edilmesi için basının başlı başına bir iş kolu olarak kabul edilmesinin şart olduğu vurgulanmaktadır.

Gazetecilerin maaşlarının tamamının bordroda gösterilmesi yasal zorunluluk olmasına rağmen sektörde, gazetecilerin çoğunluğunun asgari ücretten istihdam edildiği ve Ücretlerin bir bölümü veya tamamının “telif ücreti” adı altında ödendiği görülmektedir. Gazetecilerin emekli olurken mağdur olmasına yol açan bu uygulamalara son verilmesi için etkin bir denetlenme mekanizması oluşturulması gerekmektedir.

Yine gazete ve televizyondaki meslektaşlarıyla aynı nitelikte işi yapıyor olmalarına rağmen internet yayıncılığı alanında çalışan gazeteciler basın kartı alamamaktadır. Bu sorun internet gazeteciliği alanına özel bir mevzuatla çözülmeye çalışılırken, basın kartlarının dağıtımını yapan Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü’nün mevzuatında da değişiklik yapılması gerektiği ifade edilmektedir (TESEV, 2011: 26).

Sektördeki holding işletmelerin büyük çoğunluğunun diğer sektörlerin karlılığı için kaldıraç rolü oynadıkları ve sanayi sektörleri gibi bir yabancı rekabet, sermaye çekme gibi sorunların olmadığı dikkate alınarak, yaptırımların ağırlaştırılması ve 5953 sayılı yasanın işverenler tarafından uygulanmasını sağlamak amacıyla 1980’lerin ortalarına kadar iletişim kuruluşlarının bürolarında sürdürülen denetimlerin tekrardan işlevsel biçimde yapılması gerekmektedir.

Medya işverenlerinin sendikalaşmayı engellemek amacıyla kullandıkları taşeronlaşma gibi araçların etkisiz kılınması amacıyla yeni yasal düzenlemelerin ve teşvik uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca havuz uygulamasının işsizlik ve emek üzerindeki olumsuz etkisini yok etmek için asgari kadro yasası ve telif hakları uygulamasının suistimalini önleyici düzenle çıkarılmalıdır.

Editöryal bağımsızlığın sağlanması ve medyanın ticari ve siyasi rekabet aracı olmaktan çıkartılması amacıyla, medya alanında faaliyet gösterecek sermayedarların diğer sektörlerdeki faaliyetlerini sınırlandıracak veya yasaklayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca yazı işleri kadrolarının, işverenlerin her türlü baskısından uzak ve bağımsız biçimde çalışmasını sağlayacak yasal önlemler alınmalı ve bu gibi uygulamalara karşı gazetecilere direnme hakkı yasal olarak tanınmalıdır.

Son olarak basındaki tekelleşmenin önlenmesi ve haber birimlerindeki taşeronlaşmanın önlenmesi için etkili mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir.

3.2. Diğer Ülkelerde Karşılaşılan Sorunlar

Türkiye’de gazetecilerin iş yaşamında karşılaştıkları sorunların kaynağını teşkil eden medyadaki tekelleşme ve sahiplik yapısında meydana gelen değişim aslında küreselleşen dünyanın bir gerçeğidir. Tüm dünyada diğer mal ve tüketici piyasalarında görülen dev şirket yapısı kendisini medya endüstrisinde de göstermektedir. Bir çok ülkede medya mülkiyetinde yatay yoğunlaşma (bir şirketin aynı medya alanına girmesi) ve dikey yoğunlaşmayı (farklı medyada yayılma) pazar payı, reklam geliri payı gibi göstergeler üzerinde sınırlandırma amaçlı düzenlemeler yapılmasına (Bulunmaz, 2010: 14; Avcı, 2004: 106) rağmen, 1980’li yıllardan bu yana medyadaki bu tekelleşmenin boyutlarında sürekli artan bir ivme gözlenmektedir.

Örneğin, ABD’de 1900’lü yılların başlarında şehirlerin %60’ında birbirleri ile rekabet halinde olan günlük gazeteler çıkmakta iken, 1990’ların ortalarına gelindiğinde bu oran binde ikiye düşmüştür. Bir başka çarpıcı ifade ile, 1930’lı yıllarda ABD’deki gazetelerin %80’inin birbirinden bağımsız sahipleri var iken günümüzde, Amerika’daki gazetelerin %80’inden fazlası medya dışındaki birçok alanda da faaliyette bulunan büyük şirketlerin ve holdinglerin kontrolüne girmiş bulunmaktadır. 1983 yılında Amerika’daki medya sektöründe pazarın %90’ı 50 şirket tarafından kontrol edilirken, satın alma ve birleşmeler sonucu 2004 yılına gelindiğinde bu firmaların sayısı 5’e düştü. Medyanın her alanında faaliyet gösteren bu büyük şirketler ekonomik gücün yanı sıra, basın sektörünün özelliğinden dolayı ayrıca büyük bir politik güce de sahiptirler ve medya sahipliği üzerindeki kuralların esnekleştirilmesi yönünde büyük çaba harcamaktadırlar. Yine tüm dünya medyasına çoğunluğu Amerikan olmak üzere İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya menşeli on iki büyük holdingin hakim olduğu söylenmektedir. Bu şirketler, büyük sermaye yapıları sayesinde ya kendi yayın organlarının diğer ülkelerde tüketime sunulmasını sağlamakta ya da yerel sermayelerle işbirliği yaparak veya direkt yatırım yoluyla nüfuzlarını artırabilmektedirler (Williams, 2003: 3; Iosifidis, 2010: 8; Tılıç, 2001: 218; Özsever, 2004: 129).

Dünya Bankasının 2000’lerin başında 97 ülkede gerçekleştirdiği bir araştırmasında, bu ülkelerdeki medyanın yalnızca %4’ünün geniş tabanlı bir sahiplik yapısına sahip olduğu, buna karşılık gazetelerin %57’sinin, televizyonların ise %34’ünün ailelerin kontrolünde olduğu ifade edilmiştir. Devletlerin gazete sahipliğindeki oranı %29 iken, televizyonlarda bu oran %60’tır (Djankov, vd., 2001: 17).

Benzer biçimde Avrupa’da da medya sektöründe tekelleşme görülmektedir. Özellikle global medya gruplarının Avrupalılaşması olarak tanımlanan bir tekelleşme gözlenmektedir. Dünya çapındaki medya devleri sırası ile Avrupa’daki birçok ülkede basın işletmeleri almakta ya da kendi adlarını

taşıyan işletmeler kurmaktadır. Bazı bölgelerde bu büyük medya işletmelerin yerel gazetelerin %100'ünü bünyelerine kattıkları görülmektedir. Örneğin İngiltere'deki ulusal gazete piyasasının %70'i üç büyük firmanın kontrolündedir (MPPB, 2014). Dolayısı ile Avrupa medyasında görülen bu ulusal ve ulus aşırı tekelleşme bağımsız bilgi kaynaklarının azalarak medyadaki farklılığa ve çoğulculuğa karşı büyük bir tehdit olarak görülmektedir (Williams, 2003: 3-49).

Tekelleşen ve farklı medya branşlarında faaliyetleri bünyelerinde toplayan Avrupa medya piyasasında gazetecilerin sorunları Türkiye'deki gazetecilerle birçok noktada benzerlik göstermektedir.

Öncelikle Avrupalı gazetecilerin gündeminde de medya sahipliğindeki yoğunlaşmadan kaynaklanan işsizlik ve iş güvencesizliği bulunmaktadır. Özellikle medyada yeni teknolojilerin kullanımı ve maliyet artışından dolayı gazeteciler Avrupa'da da işsizlik tehdidi ile karşı karşıya bulunmaktadır (Williams, 2003:48). Sektördeki değişimin çok hızlı olması ve tekelleşen işletmelerin farklı medya branşlarını bünyelerinde bulundurmaları rekabet avantajı kazanma ve maliyet azaltma ile birleştiğinde işverenlerin gazetecilerden bekledikleri kalifikasyon sürekli değişmekte bu yüzden gazetecilerin niteliklerini sürekli olarak geliştirmeleri ve çok yetenekli olmaları bir zorunluluk olmaktadır. Bu noktada gazetecilerin eğitimi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü işverenler maliyet unsuru oluşturduğundan dolayı bu tür eğitim çalışmalarına bütçe ayırmak istememektedirler (White, 1998: 47).

Medyadaki bu değişimle birlikte çalışma biçimleri de değişmektedir. Fiilen gazetecilik yapan insanlar resmi olarak gazeteci olarak gösterilmemektedir. Yine işverenler için maliyet avantajı oluşturmasından dolayı işverenler part-time ve telif sözleşmesi ile çalışan gazetecileri tercih etmekte ve bunların sayısı Avrupa'da çok hızlı biçimde artmaktadır. Özellikle part-time ve telif sözleşmesi ile çalışan gazeteciler çok az bir sosyal güvenliğe sahip olmakta ve bunların çalışma koşulları belirsiz ve iç karartıcıdır. Bu durum tartışma ortamının canlı olduğu gazetecilik için büyük bir tehlike olarak görülmektedir. Dolayısı ile bu gruptaki gazetecilerin çalışma koşullarının eşitlikçi biçimde düzeltilmesi ve bu gruptaki gazetecilerin sömürülmesinin önlenmesi yönünde düzenlemeler talep edilmektedir (White, 1998 :47-48; Williams, 2003: 49).

Medyadaki tekelleşmenin yol açtığı olumsuz bir etki de toplu pazarlık düzeninde görülmektedir. Şöyle ki, gazetecilerin yeni biçimlerde ve gazetecilikten ziyade multi medya şirketlerinde çalışması geleneksel toplu pazarlık düzenini de değiştirmiştir. Artık çalışma sürecini detaylı biçimde belirleyen toplu pazarlık sözleşmelerini yapmak pek mümkün olamamaktadır (Leisink, 1998: 27).

Gazetecilerin işsizlik korkusu ile ve iş güvencesi olmaksızın çalışmasının doğal bir sonucu olarak Avrupalı gazetecilerin sahip olması gereken editoryal bağımsızlık da tehlikeye düşmektedir. Bu yüzden işverenlerin güçlenmesine karşılık gazetecilerin işverenler karşısında zayıflamasına paralel olarak editoryal bağımsızlık sorunu Avrupalı gazeteciler için daha bir ciddi olmaktadır (Williams, 2003: 47).

Avrupalı gazetecilerin gündeminde olan bir başka sorun da gazetecilerin telif hakları meselesidir. Şöyle ki; medya işverenleri, medyanın yeni rekabet yapısı içerisinde mevcut telif hakları yasalarının işletmelerin rekabet güçlerini azalttığını dolayısı ile bu konudaki düzenlemelerin daha esnek hale getirilmesini ve telif hakları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasını istemektedirler. Bu yönde de yoğun bir lobi faaliyeti yürütmektedirler dolayısıyla bu durum gazeteciler için gerçekten ciddi bir potansiyel tehdit oluşturmaktadır (Schelin, 1998: 35).

Avrupalı gazetecilerin sorun olarak gördükleri bir durum da AB'nin işçi konseyleri hakkındaki yönergesidir. Bu yönergede Alman iş hukukundan gelen bir anlayışla basın mesleğinin kamu niteliğine sahip olmasından dolayı basın işletmelerindeki işçi konseyleri diğer sektörlerdeki işçi konseylerinin sahip olduğu birtakım haklardan mahrum bırakılmışlardır. Bu durum gazeteciler tarafından eşitlikçi olmayan bir uygulama olarak görülmekte ve eleştirilmektedir (White, Tarihsiz).

Daha önce Sovyet bloğunda yer alan Doğu Avrupa ülkelerinde de hem küreselleşmeden hem de geçiş dönemin kendisinden kaynaklanan nedenlerden dolayı gazeteciler benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Komünizm sonrası dönemle birlikte özelleştirme ile birlikte basının özgürleşeceğinin düşünüldüğü bu ülkelerde ortaya çıkan realite beklentilerle uyum göstermemiştir.

Öncelikle geçiş döneminde insanların gelirlerinin azalması ve gazetelerin fiyatlarının artması ile birlikte gazetelerin tirajlarında önemli ölçüde düşüş gözlenmiştir. Diğer taraftan gazetelerin finansmanını sağlayacak ölçüde reklam verecek büyük bir sektörün yokluğu da gazeteleri ekonomik olarak zor durumda bırakmış ve bu durum gazetecileri işlerini kaybetme korkusu ile patronlarının ve diğer reklam verecek işverenlerin çıkarlarını gözetmeye zorlamıştır. Yine bu geçiş döneminde hem gazetelerin hem de gazetecilerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri devletin uyguladığı baskı ve sindirme politikalarıdır (Dine, 2001: 49).

Doğu Avrupa ülkelerinde medya işletmelerinin çoğu geçiş döneminde Batı Avrupalı büyük medya işletmeleri tarafından satın alınmış durumdadır. Yeni işverenler kendi ülkelerindeki istihdam normları ve sosyal diyalog gibi kurumları uygulamakta iken, aynı şeyleri bu ülkelerdeki işletmelerde uygulamaktadırlar. Dolayısıyla bu ülkelerdeki gazetecilerin sahip olmaları gereken birtakım haklar Avrupalı işverenler tarafından da sağlanmamaktadır.

Yeni sahiplik yapısı içinde bu ülkelerde görülen problemlerden biri sosyal diyalogun tek yönlü olmasıdır. AB'nin çekirdek üyeleri olan Batı Avrupa ülkelerinde ekonomik sıkıntıdan dolayı sosyal diyalog eskisi kadar kolay gerçekleştirilemese de, sosyal diyalogun hala bu ülkelerde yürürlükte ve işlevsel olmasına rağmen, Doğu Avrupa ülkelerinde durum böyle değildir. Çoğu zaman işverenlerin istediği çalışma şartları gazetecilere dayatılmakta ve gazeteciler bunları kabul etmekte zorunda bırakılmaktadırlar (Klehm, Tarihsiz: 1-2).

Bu ülkelerde basında görülen bir diğer problem de, işverenlerin ülkemizde ve diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi fiilen kadrolu personel gibi çalışan gazetecileri telif sözleşmesi ile

çalışıyormuş gibi göstermesidir. İşverenler sadece editör ve yönetici statüsündeki gazetecileri kadrolu olarak göstermekte diğer gazetecileri sosyal güvenlikten yoksun bırakacak şekilde istihdam etmektedirler.

Ülkemizde olduğu gibi gazetecilerin sendikalaşmasının ve örgütlenmelerinin engellenmesi de bu ülkelerde karşılaşılan önemli sorunlardan birisidir. Gazetecilerin sendika üyesi olmaları yöneticiler tarafından hoş karşılanmamakta hatta sendika üyesi olan gazetecilerin işten atılma ile tehdit edildikleri görülmektedir (Klehm, Tarihsiz: 3).

Son olarak az gelişmiş ülkelerdeki gazetecilerin çalışma koşulları hakkında fikir vermesi bakımından Afrika ülkelerindeki durum yararlı olacaktır. Tüm dünyada görülen deregülasyon ve tekelleşme olgusu Afrika ülkelerindeki medyada da görülmektedir. Ekonomik olarak zayıf olan bu ülkelerin koşulları dikkate alındığında, ulusal ve ulus aşırı düzeyde tekelleşmiş olan medya devleri devletler karşısında çok güçlü olabilmekte ve uluslararası istihdam standartlarını görmezden gelebilmektedirler. Afrika ülkelerindeki gazeteciler işverenleri tarafından sürekli olarak gazetecilerin sahip oldukları sosyal ve ekonomik haklardan vazgeçmeleri hususunda baskı görmektedirler.

Bu ülkelerdeki gazeteciler sürekli olarak en temel istihdam haklarından ve editoryal bağımsızlıktan yoksun kalma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır ve bu haklar için sürekli olarak mücadele etmek zorundadırlar (Ginet, Tarihsiz: 2).

Afrika ülkelerindeki gazetecilerin ücretleri oldukça düşüktür. Bir gazeteci genel olarak aylık 15 Dolar ücret almakta, en iyi durumda bile bir gazetecinin aylık ücreti 100 Euro'yu geçmemektedir. Gazetecilerin örgütlülüğü açısından hayatta kalma mücadelesi vermekte olan sendikalar, finansal kaynak ve beşeri kapasite bulmakta zorlanmaktadır. Bu duruma paralel olarak Afrika ülkelerinde medya sektöründe toplu pazarlık uygulaması neredeyse yok denecek seviyededir. Dolayısıyla bu ülkelerdeki gazeteciler kurumsallaşmış bir mücadeleden yoksun durumdadırlar (Ginet, Tarihsiz: 1).

SONUÇ

Gazetecilik mesleğinin topluma karşı negatif dışsallık oluşturması ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla, bu meslekte çalışan gazetecilerin iş ilişkilerinin ve çalışma koşullarının toplumsal yararı gözeterek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Fakat küreselleşme ile birlikte sermayenin piyasalarda bir güç oluşturacak biçimde yapılanması durumu medya sektöründe de gerçekleşmektedir.

Gazetecilerin çalışma koşulları incelediğinde, genel olarak bütün ülkelerde basın işletmelerinin büyük sermayeler tarafından işletilmekte olduğu ve bu sektördeki işverenlerin kar amacıyla benzer eğilimler gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal bünyelerinin farklılığı nedeniyle, farklı ülkelerdeki gazetecilerin sorunlarının şiddeti değişse de, sermayenin

işleyiş biçimi evrensel nitelik taşıdığından sorunların nedeni ve karakteristiği benzerlik göstermektedir.

Ülkelerin basın sektöründeki sorunların çözümü için kalkış noktası olarak, bu piyasayı diğer mal ve hizmet piyasalarından farklı bir gözle değerlendirmeleri ve bu piyasayı kar amacının yanında kamusal amacın da güdülmesi gereken özel bir piyasa olarak görmeleri ve sermayenin ağırlığının bu sektörde sınırlandırılması gerektiğini kabul etmeleri gerekmektedir. Çünkü basındaki tekelleşme küresel güçlerin toplumlar üzerinde kurmaya çalıştıkları egemenliğin bir sembolü ve en güçlü vasıtasıdır ve bu aracın kontrolsüz bir güce teslimi çok tehlikeli bir gelişmedir.

KAYNAKÇA

- AA, Anadolu Ajansı (2015). *İşsizlik En Çok Gazetecilik ve Bilgisayar Mezunlarını Vurdu*.
- Atılğan, S. (1991). *Gazetecilerin Korunması*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- Atılğan, S. (2001). *Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları*, Bas-Haş TGC, İstanbul.
- Avşar, Z. (2004). Medyada Yoğunlaşma ve Şeffaflaşma, Yasal Düzenlemeler, Beklentiler, Sorun Alanları, *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 87-112.
- Bulunmaz, B. (2010). Küreselleşme ve Basın İşletmeleri Üzerindeki Etkisi, *Marmara İletişim Dergisi*, 16, 7-20.
- Çakır, M. - Meral Ç.B. (2011). İletişim Özgürlüğünün Bir Ölçütü Olarak Gazetecinin İş Güvencesi, *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1, 61-98.
- Çetin, H. (2002). Liberalizmin Tarihsel Kökenleri, *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (1), 79-96.
- ÇGD Basın Komisyonu Raporu (2003). İletişim Şurası 20-21 Şubat, Ankara, <http://www.cgd.org.tr/default.asp?file=bkraporu.asp>, Erişim Tarihi: 01.04.2005.
- ÇSGB (2016a). İşçi ve Sendika Üye Sayıları, <https://www.cs.gb.gov.tr/home/contents/istatistikler/iscisendikauesayilari/>, Erişim Tarihi: 15.07.2016.
- ÇSGB (2016b). Kamu Görevlileri Sendika Üye Sayıları,
- Dine, T. (2001). *Free Media In Unfree Societies*, Harvard International Review, 23 (1).
- Djankov, S. - Caralee M. - Tatiana N. - Andrei S. (2003). Who Owns the Media?, *Journal of Law and Economics*, XLVI, 341-381.
- Doğan, Z. (Tarihsiz). *Türkiye’de Gazeteci Olarak Çalışmak*, <http://www.kondrad.org.tr/index.php?id=457>, Erişim Tarihi:01.04.2005.

Erimli, B. (2014). Gazetecilik Meslek İlkelerinin Uygulanmasını Engelleyen Unsurlar ve Çözüm Önerileri, *İnsan&İnsan*, 1, 23-34.

Erinç, O. (Tarihsiz). *Medyadaki Sorunlar*, http://www.byegm.gov.tr/seminerler/duzce_vii/duzce_7htm, Erişim Tarihi:01.04.2005.

FES - Friedrich E.S. (1998). *Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma Hareketleri ve Beklenen Etkiler*, Çözüm Reklam, İstanbul.

GC, Gazeteciler Cemiyeti (2014). *Gazeteciler Cemiyeti Raporu: Türk Basınının Sorunları, Görüş ve Önerilerimiz*.

Ginet, B. (Tarihsiz). *Media and Democracy*, <http://www.d66.nl/media%20and%20democracy>, Erişim: 01.04.2005.

GS-Gazeteciler Sendikası (1998). *Basın Meslek Örgütlerinden Ortak Açıklama*, http://www.gazetecilersendikasi.org.tr/documents/bulten/1998/bul_04html, Erişim Tarihi: 01.04.2005.

Gümüş, İ. (2015). *Basın İş Hukukunda Gazetecilerin Çalışma İlişkileri*, Yeni ve Geleneksel Medya Okumaları (Ed. Çelik, R. - Dalgaldere, R.), 47-64, İskenderiye Kitap, İstanbul.

<http://aa.com.tr/tr/ekonomi/issizlik-en-cok-gazetecilik-ve-bilgisayar-mezunlarini-vurdu/69300>, Erişim Tarihi: 15.04.2016.

<http://www.gazetecilercemiyeti.org.tr/gazeteciler-cemiyetinin-turk-basinin-sorunlari-raporu-yayinlandi/>, Erişim Tarihi: 15.04.2016.

<http://www.ifj.org/pdfs/tendenzenglish.pdf>. Erişim Tarihi: 01.04.2005.

<http://www.ifj-europe.org/docs/intervention-klehm.doc>, Erişim Tarihi: 01.04.2005.

<http://www.ilo-mirror.cornell.edu/public/english/dialogue/actrav/publ/110/110e.pdf>, Erişim Tarihi: 01.04.2005.

<https://www.csgeb.gov.tr/home/contents/istatistikler/kamugorevlilerisendikauesayilari/>, Erişim Tarihi: 15.07.2016.

ILO, International Labor Organization (2012). *International Standart Classification of Occupations*, ISCO-88, V.1, Geneva.

Iosifidis, P. (2010). Pluralism And Concentration Of Media Ownership:Measurement Issues, *Javnost – The Public: Journal of the European Institute for Communication and Culture*, 17(3), 5-22.

Klehm, M. (Tarihsiz). *Western Standarts, Western Failures*,

Leisink P. (1998). *Convergence and Flexibility in the Media Industries Call for a New Organizational Logic of Businesses and Social Actors*, Multimedia Convergence: Breaking The Silence, ILO Labour Education, 1998/1-2 Nos. 110-111.

MPPB-Media Policy Project Blog (2014). *The Elephant In The Room: New Report on UK Media Ownership*, <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2014/04/28/the-elephant-in-the-room-new-report-on-uk-media-ownership/>. Erişim Tarihi: 30.04.2016.

Oğuzman, M.K. (1966). Gazetecilerin Meslekî ve Sosyal Hakları ve Bunların Korunması, *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 32 (2-4), 858-883.

Okay, S.N. (1970). Basın Sanayiinde Çalışma Mevzuatı Prensipleri, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 21, 73-82.

Özsever, A. (2004). *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*, İmge Kitabevi, Ankara.

Schelin, A. L. (Tarihsiz). *Authors' Rights and Multimedia Convergence*,

Seçkin, G. (2010). 2000 Yılında Türkiye'de Gazetecilerin Ekonomik Ve Sosyal Statüsü, *Global Media Journal*, 1 (1), 48-109.

Sezgin, S. (2002). Günümüz Türk Gazeteciliğinin Sorunları, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 14, 11-22.

Soner, Ş. (2003). *G-9 Adına Çalışan Gazeteciler Bayramı Konuşması*, http://www.cgd.org.tr/default.asp?file=aciklamalar/07/10_ocak03.htm, Erişim Tarihi:01.04.2005.

Sözeri, C. (2015). *Türkiye'de Medya-İktidar İlişkileri / Sorunlar ve Öneriler*, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Şakar, M. (2005). *İş Hukuku Uygulaması, Der Yayınları*, Yenilenmiş 6. Baskı, İstanbul.

Şuğle, M.A. (Tarihsiz). *Basın İş Kanununa Göre Gazeteci Kavramı*, http://www.istanbulbarosu.org.tr/komisyonlar/230202_chk_tebliğ.htm, Erişim Tarihi: 01.04.2005.

TESEV - Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (2011). *Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politikası: Sektör Analizi*, İmak Ofset, İstanbul.

TESEV - Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (2012). *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye'de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller*, İmak Ofset, İstanbul.

TGC, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (2015). *Değerlendirme Raporu*, <http://www.tgc.org.tr/raporlar/basin-raporlari/763-2015-degerlendirme-raporu.html>, Erişim Tarihi: 15.04.2016.

Tılıç, D. (2001). *2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*, Su Yayınları, İstanbul.

Toktaş, S. (2013). Medya Emekçilerinin Sendikal Örgütlenme Sürecine Yönelik Kavrayışları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Mülkiye Dergisi*, 37 (3), 61-99.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (2015). Basın Odası Haberleri, Sayı:13, http://tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_13_20150319.pdf, Erişim Tarihi: 15.04.2016.

Uçak, O. (2011). Medyada Fikir İşçilerine Tanınan Haklar Süreci Ve Karşılaştırmalı Uygulama Örnekleri, III. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Petrol-İş Yayınları, Kocaeli, 383-400.

White, A. (1998). Media Convergence and Journalism, *Multimedia Convergence: Breaking the Silence, ILO Labour Education*, 1998/1-2 Nos. 110-111.

White, A. (Tarihsiz). *Tendenzschutz a Threat to Journalists' Rights in Europe*.

Williams, G. (Tarihsiz). *European Media Ownership*, (<http://www.ifj.org/pdfs/europeownershipupdate2003.pdf>), Erişim Tarihi: 01.04.2005.

Yazıcı, Ö. (2003). *Demokratik Türkiye İçin Medya Demokratikleşmeli*, (<http://www.cgdbursa.org/rapor.1asp>), Erişim Tarihi: 01.04.2005.